

УДК 658.152

Нестерчук Ю. О.
Соколюк С. Ю.

Уманський національний університет садівництва

ЕФЕКТИВНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНО-ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

Розглянуто поняття «ефективність інноваційної діяльності підприємства». Узагальнено перспективні напрями інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору. Виокремлено види інноваційних ефектів та описано їх взаємозв'язок у межах підприємств аграрно-промислового виробництва. Визначено систему показників оцінювання ефектів інноваційних упродовжень, які всебічно та детально описують інноваційну діяльність підприємств аграрного сектору.

Ключові слова: інновації, інноваційний ефект, ефективність інноваційної діяльності, інноваційний розвиток, аграрний сектор, підприємства аграрно-промислового виробництва.

Постановка проблеми. У ринкових умовах господарювання успішний розвиток підприємств аграрного сектору значною мірою залежить від рівня їхньої інноваційної активності. Впровадження інновацій дає змогу таким підприємствам підвищувати конкурентоспроможність продукції аграрно-промислового виробництва розширеного асортименту, утримувати власні ринкові позиції та вести політику активного просування продукції на нові ринки, вдосконалювати технологічні процеси та управлінську діяльність, вести екологічно та соціально відповідальний аграрний бізнес. Орієнтуючись на завоювання домінуючих конкурентних позицій на основі інноваційного складника діяльності підприємств аграрного сектору, постає необхідність у визначенні економічної ефективності впровадження інновацій на підприємствах через порівняння фінансових результатів із витратами, що забезпечують цей результат. Тому дослідження різноманітності видів ефектів, їх взаємозв'язку в процесі інноваційного розвитку

підприємств аграрно-промислового виробництва та впливу ефективності їхньої інноваційної діяльності на функціонування виробничо-господарських одиниць є досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання визначення видів ефектів та оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств розглядали у своїх працях зарубіжні та вітчизняні вчені, а саме: Г. Бірман, О. Бібен, А. Васильєва, М. Джонк, П. Завлін, О. Князева, Л. Лисенко, А. Петрашевська, О. Прокопенко, І. Сидорчук, Р. Скалюк, О. Цапук, А. Чулок та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Найважливішою різноманітністю точок зору вчених-економістів щодо видів ефектів від упродовження інновацій свідчить про складність цього аспекту та відсутність певного системного підходу до розроблення єдиної класифікації щодо їх виокремлення.

Мета статті полягає у тому, щоб дослідити види ефектів від застосування інновацій у межах підприємств аграрного сектору, особливості їх

характеристик та показники оцінки, розглянути взаємозв'язок інноваційних ефектів, що виникають у процесі інноваційного розвитку підприємств аграрно-промислового виробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективна діяльність підприємств будь-якої форми власності в межах окремої галузі виробництва можлива лише за умов систематичного і цілеспрямованого процесу реалізації нововведень. Такі нововведення є змістом інноваційної діяльності, а їх результати поліпшують виробничі процеси та формують напрями інноваційного розвитку суб'єктів господарювання на довгострокову перспективу.

У процесі свого функціонування із застосуванням інновацій кожне окреме підприємство отримує власні специфічні ефекти інноваційної діяльності. Тому ефективність інноваційної діяльності підприємства можна розглядати як показник реалізованих позитивних очікуваних (прогнозованих) наслідків впровадження певного інноваційного проекту, який повинен відображати у сукупності симбіоз величини інноваційного ефекту та міру повноти й якості досягнення первісно очікуваних цілей, мети та вигід, що були сформовані на початку розроблення інноваційного проекту [1]. Своєю чергою, інноваційний ефект можна охарактеризувати як перспективну перевагу, що має на меті оптимізувати виробничо-господарську діяльність підприємства, забезпечуючи напрями його розвитку на інноваційній основі.

Перспективні напрями інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору вбачаються не лише у впровадженні продуктових та технологічних інновацій, а й із використанням більш серйозних нововведень, таких як маркетингові та організаційні, які спрямовані на ефективний розвиток підприємницьких структур аграрно-промислового виробництва різних рівнів та видів (табл. 1).

Так, продуктові інновації передбачають виробництво нових видів аграрно-промислової продукції, затребуваних на сучасному ринку, а технологічні, своєю чергою, забезпечують більш глибоку та досконалу переробку сільгоспсировини, впроваджують безвідходне виробництво, використовують надсучасні технології як у виробництві, так і зберіганні агропродукції, що сприяє зни-

женню її собівартості та підвищенню конкурентоспроможності. Щодо маркетингових інновацій, то Л. Демиденко [2] їх розглядає через впровадження сучасних технологій маркетингу, реклами та стимулювання збуту, з чим не можна цілком погодитися, адже для забезпечення ефективного інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору таке нововведення, на нашу думку, не повинно обмежуватися лише сферою продажу, а має також охоплювати інновації у сферах маркетингових досліджень, розроблення товару, внутрішнього маркетингу.

Організаційні інновації мають за мету формування та реалізацію інноваційного потенціалу підприємств шляхом створення відповідних умов, удосконалення внутрішньогосподарської координації та міжгосподарських й міжгалузевих взаємодій на основі інтеграції сільськогосподарських підприємств із підприємствами їх промислової переробки та утворення на їх основі інтегрованих аграрно-промислових структур.

Під час вибору інноваційного шляху розвитку підприємств аграрного сектору постає необхідність інтеграції інновацій різного типу для досягнення потрібного результату такого розвитку через відповідне ресурсне забезпечення. Ефективне впровадження нововведень зумовлене особливостями виробництва аграрно-промислової продукції та відбувається з урахуванням закону синергії [3], сутність якого визначається тим, що ефект спільних об'єднаних дій окремих інновацій завжди буде вищий, аніж проста сума їхніх індивідуальних зусиль. Розвиток аграрно-промислової інтеграції, що враховує економічні інтереси всіх її учасників, також сприяє забезпеченню інноваційного вектора розвитку підприємств аграрного сектору. Інтеграційні процеси забезпечують реалізацію можливостей для широкого застосування інноваційних технологій у відповідному соціально-економічному середовищі.

Результативність розвитку підприємств на інноваційній основі зумовлюється взаємодією основних чинників (потенціалу науки, нових ідей, відкриттів і розробок; структури і потреб виробництва; ресурсної бази інноваційного розвитку; наявності ефективної системи управління, адекватної вимогам часу; вдосконалення системи

Таблиця 1

Напрями інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору

Тип інновацій	Напрями інноваційного розвитку
Продуктові (асортиментні)	1) виробництво органічної продукції;
	2) виробництво напівфабрикатів та продуктів, що потребують мінімального розроблення;
	3) вирощування нових (удосконалених, модифікованих) сортів рослин;
	4) розведення продуктивніших та економічно-ефективніших порід тварин
Технологічні	1) впровадження безвідходного виробництва;
	2) застосування енергозберігаючих та ресурсозберігаючих технологій на всіх етапах виробництва та зберігання сільськогосподарської продукції;
	3) використання біотехнологій, які дають змогу одержати нові, корисні й якісніші продукти;
	4) подовження термінів зберігання сільськогосподарської продукції шляхом впровадження пакування з фунгіцидними властивостями
Маркетингові	1) впровадження сучасних технологій маркетингу, реклами та просування;
	2) стимулювання збуту та паблік рілейшнз
Організаційні	1) застосування сучасних систем контролю якості та сертифікації;
	2) створення механізму взаємодії виробників та зацікавлених сторін під час виробництва та реалізації продуктів харчування;
	3) розвиток кооперації і формування інтегрованих аграрно-промислових структур;
	4) впровадження нових форм технічного обслуговування і забезпечення ресурсами аграрний сектор;
	5) створення інноваційно-консультативних систем у сфері інноваційної діяльності

Джерело: складено за [2, с. 74]

кадрового складу, взаємодії відділів, підрозділів і працівників [4]) та полягає у досягненні різних видів ефектів [5–7], основними з яких для підприємств сфери аграрно-промислового виробництва є науково-технічний, ресурсний, економічний, соціальний, екологічний, маркетинговий.

Так, науково-технічний ефект полягає у підвищенні науково-технічного рівня та поліпшення параметрів техніки і технологій в аграрно-промисловому виробництві, які сприяють її подальшому ефективному економічному й інноваційному розвитку. Економічний ефект характеризується системою показників, які відображають результативність реалізації інновацій.

Ресурсний ефект від інноваційного розвитку підприємств визначає вплив інновацій на зміну обсягів споживання окремих видів ресурсів, зокрема дефіцитних та вартісних. Для підприємств аграрного сектору він полягає у зміні обсягів земельних, матеріально-технічних, фінансових, трудових, інвестиційно-інноваційних, інформаційних ресурсів.

Соціальний ефект полягає у визначенні внеску інновацій щодо збільшення показників соціального значення, а екологічний – урахує вплив нововведень на вирішення проблем охорони навколишнього природного середовища, здоров'я населення, зменшення відходів виробництва, підвищення показників екологічності виробленої аграрно-промислової продукції. Маркетинговий ефект полягає у скороченні витрат на просування товару на ринок через скорочення цього процесу в часі.

Між розглянутими видами ефектів від застосування інновацій, що виникають у процесі інноваційного розвитку підприємств аграрно-промислового виробництва, прослідковується певний взаємозв'язок (рис. 1).

Так, від поліпшення параметрів техніки і технології на інноваційній основі, які застосовуються у виробничому процесі підприємств аграрного сектору, (науково-технічний ефект) відбувається:

підвищення врожайності культур, продуктивності тварин, збільшення технічного рівня розвитку аграрно-промислового виробництва (ресурсний ефект), тим самим збільшуючи залучення висококваліфікованих працівників та забезпечуючи їм перекваліфікацію, що, своєю чергою, призводить до зростання рівня зайнятості населення (соціальний ефект);

підприємства агросектору, здійснюючи виробництво інноваційної продукції, збільшує обсяги виробництва та розширює асортимент продукції (ресурсний ефект), що забезпечує зростання доходів підприємства (економічний ефект);

застосовуючи інноваційні техніку і технології у виробничому процесі підприємств аграрно-промислового виробництва підвищується екологічність виробленої продукції (екологічний ефект).

Слід зауважити, що на основі врахування різних видів ефектів можливо здійснити оцінку інтегральної ефективності виробничої діяльності підприємств аграрного сектору з урахуванням їхнього інноваційного розвитку.

Проте досить часто визначення стану інноваційного розвитку різноманітних підприємств здійснюють через оцінку ефективності їхньої інноваційної діяльності. Такі способи та методи оцінювання представлені у працях [8, с. 119; 9–13], та принциповим для всіх них є співставлення ефектів та витрат і порівняльний аналіз отриманих величин із нормативними.

Систему показників оцінювання ефектів інноваційних упроваджень, які всебічно та детально описують інноваційну діяльність підприємств аграрного сектору, представлено в табл. 2.

Таблиця 2

Ефекти інноваційних упроваджень та показники їх оцінки

Вид ефекту	Показники оцінки
Науково-технічний	– коефіцієнт оновлення продукції; – частка конкурентоспроможної продукції підприємства
Ресурсний	– підвищення врожайності сільськогосподарських культур; – підвищення продуктивності сільськогосподарських тварин (птиці); – збільшення виходу валової продукції сільського господарства в порівняних цінах на 1 га сільськогосподарських угідь, на 1 працівника; – збільшення виходу валової продукції рослинництва в порівняних цінах на 1 га ріллі, на 1 га сільськогосподарських угідь; – збільшення виходу валової продукції тваринництва в порівняних цінах на 1 га кормової площі, на 1 умовну голову худоби; – зниження енергоємності виробництва продукції рослинництва, землеробства і тваринництва
Економічний	– збільшення вартості валової продукції (валового доходу, прибутку) на 1 га сільгоспугідь (1 га ріллі, 1 середньорічного працівника, 1 людина-день);
Соціальний	– зміни в структурі виробничого персоналу та його кваліфікації; – поліпшення умов праці персоналу; – приріст доходів персоналу підприємства; – підвищення науково-технічного рівня виробництва; – підвищення організаційного рівня праці
Екологічний	– безвідходність виробництва за рахунок переробки відходів, що утворюються, або замкнутого технологічного циклу переробки ресурсів (ступінь утилізації відходів виробництва, організація оборотного водопостачання, застосування маловідходних і безстічних виробництв і т. д.); – рівень відходів і викидів у навколишнє середовище (земельні ресурси, повітряний і водний басейни, тваринний світ, лісові ресурси); – оцінка можливості переходу застосовуваних технологій від природо-переробного типу виробництва до процесів, близьких до природного, шляхом скорочення обсягу переробки природних ресурсів або до процесів, що мають замкнутий матеріально-енергетичний цикл
Маркетинговий	– конкурентоспроможність інновацій; – збільшення кількості лояльних споживачів; – узгодженість інтересів учасників інноваційного процесу; – індекс репутації підприємства; – зростання збуту; – посилення ринкових позицій; – збільшення частки потенційних клієнтів

Джерело: авторська розробка з використанням [9, с. 128; 10, с. 141]

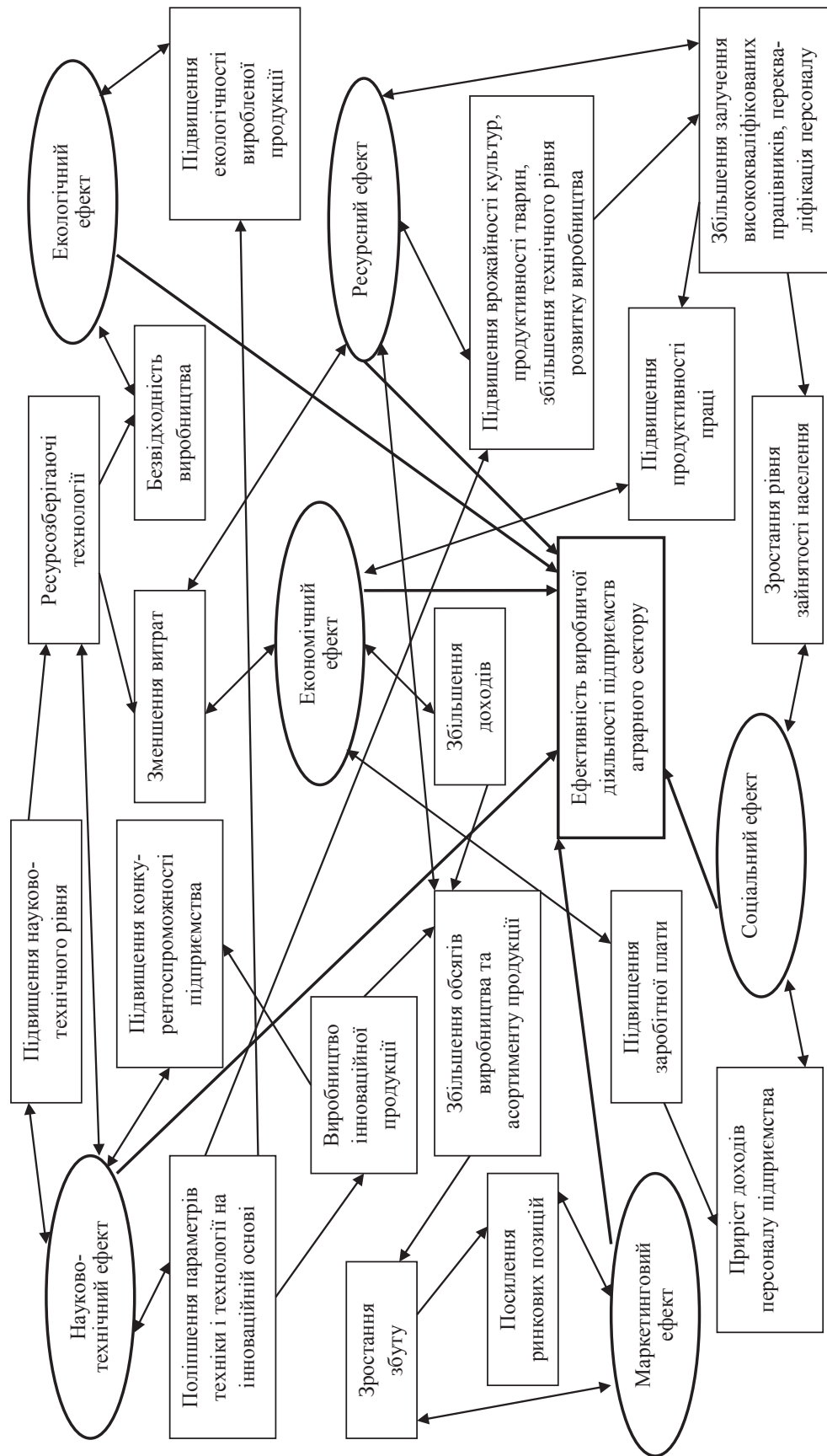

Рис. 1. Види ефектів та їх взаємозв'язок у процесі інноваційного розвитку підприємств

Джерело: авторська розробка

Вона дає змогу оцінити результати інноваційних упроваджень за характерними показниками для кожного виду ефекту, проводити опис проблемної ситуації на основі статистичних і звітних даних, а також побудувати економіко-математичну модель вибору стратегічних варіантів розвитку підприємства на інноваційній основі.

Отже, процес оцінювання ефективності впровадження інновацій підприємств аграрно-промислового виробництва передбачає визначення ефектів упровадження окремих розробок в процесі інноваційної діяльності через відповідні критерії, показники і практичні процедури, що їх характеризують, а також формування висновків за результатами оцінки реалізації інноваційного процесу для вдосконалення механізму інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору. Варто зазначити, що результати оцінки інноваційних упроваджень у розрізі зазначених ефектів сприяють розробленню управлінських заходів, спрямованих на ефективне впровадження інновацій у підприємствах аграрно-промислового виробництва. А сам ефективний інноваційний проект забезпечить не лише отримання конкурентних переваг для таких підприємств, а й матиме позитивний вплив на розвиток національної економіки. З огляду на комплексний характер інноваційного впливу на учасників аграрно-промис-

лового виробництва, споживачів їхньої продукції, інвесторів тощо оцінювання ефективності цього процесу здійснюється з урахуванням їхніх цілей шляхом формування системи відповідних показників.

Висновки. У сучасних ринкових умовах господарювання все більшого значення набуває інноваційний розвиток у межах галузей і секторів економічної діяльності. Це безпосередньо стосується підприємств аграрного сектору, перспективний розвиток яких неможливий без упровадження інновацій у їх виробничо-господарську діяльність. Тому оцінювання ефективності впровадження інновацій у діяльність підприємств аграрно-промислового виробництва повинно базуватися не лише на визначенні фінансових показників, а й на розрахунку видів інноваційних ефектів.

Виокремлені види ефектів від інноваційних упроваджень (науково-технічний, ресурсний, економічний, соціальний, екологічний, маркетинговий) у межах підприємств аграрного сектору та їх оцінка є достатньою інформаційною основою для визначення показника ефективності (результативності) впровадженого інноваційного процесу. Тому інноваційний розвиток нині стає визначальним чинником досягнення економічного лідерства та важливим інструментом підвищення конкурентоспроможності аграрно-промислової продукції.

Список використаних джерел:

1. Скалюк Р.В., Декалюк О.В. Ефекти та ефективність інноваційної діяльності промислових підприємств. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2009. Вип. 1. С. 149–154.
2. Демиденко Л.М. Організаційно-економічні напрями інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2016. Вип. 20. Ч. 1. С. 72–75.
3. Багрій Т.В. Синергетичний ефект інтеграції в цукрубураковому виробництві. Економіка АПК. 2003. № 10. С. 48–51.
4. Норкіна Т.П., Скарбун З.О. Удосконалення управління інноваційним розвитком підприємств будівельної галузі. Економіка будівництва і міського господарства. 2013. Т. 9. № 1. С. 55–62.
5. Князева О.А., Петрашевська А.Д., Дем'янчук М.А. Оцінка ефекту від впровадження інноваційних проектів підприємства зв'язку на мікро- та макроекономічному рівнях. Економічний вісник університету. 2013. Вип. 20(1). С. 16–19.
6. Лисенко Л.А. Підхід до оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємства. Коммунальное хозяйство городов. 2007. № 78. С. 94–99.
7. Бібен О.І. Підвищення рівня інноваційного розвитку аграрного виробництва. Ефективна економіка. 2014. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3677>.
8. Харів П.С. Інноваційна діяльність підприємства та економічна оцінка інноваційних процесів. Тернопіль: Економічна думка, 2003. 326 с.
9. Сидорчук І.П. Критерії та показники оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємств машинобудівної промисловості. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. Вип. 8. Ч. 3. С. 127–131.
10. Цапук О.Ю. Система критеріїв та показників оцінювання ефективності впровадження інноваційних розробок. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2013. № 3. С. 137–145.
11. Прокопенко О.В., Школа В.Ю., Касьяненко Т.В. Оценка эффективности инновационного развития предприятия. Современный этап евразийской интеграции: бизнес-коммуникации, экономические решения, геополитический фактор. 2013. С. 151–157.
12. Полянська А.С. Сучасні підходи до оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємства. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/18748/1/37-175-180.pdf>.
13. Шникуляк О.Г., Тивончук С.О., Тивончук С.В. Формування системи оцінювання інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки України. Економіка АПК. 2013. № 12. С. 79–84.

Нестерчук Ю. А.

Соколюк С. Ю.

Уманський національний університет садівництва

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ АГРАРНО-ПРОМЫШЛЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА

Резюме

Рассмотрено понятие «эффективность инновационной деятельности предприятия». Обобщены перспективные направления инновационного развития предприятий аграрного сектора. Выделены виды инновационных эффектов и описана их взаимосвязь в пределах предприятий аграрно-промышленного производства. Определена система показателей оценки эффектов инновационных внедрений, всесторонне и подробно описывающих инновационную деятельность предприятий аграрного сектора.

Ключевые слова: инновации, инновационный эффект, эффективность инновационной деятельности, инновационное развитие, аграрный сектор, предприятия аграрно-промышленного производства.

Nesterchuk Yu. O.

Sokolyuk S. Yu.

Uman National University of Horticulture

EFFICIENCY OF INNOVATIVE ACTIVITY OF THE ENTERPRISES OF AGRO-INDUSTRY

Summary

The concept of efficiency of innovative activity of the enterprise is considered. The perspective directions of innovative development of the enterprises of agro-industry are generalized. The types of innovative effects are identified and their interrelation within the framework of enterprises of agricultural and industrial production is described. The system of indicators for assessing the effects of innovative implementations, which comprehensively and in details describe the innovative activity of agricultural enterprises is pointed out.

Key words: innovations, innovative effect, efficiency of innovative activity, innovative development, agrarian sector, enterprises of agricultural and industrial production.